

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ՌՅԺԹ. 1870 — ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՌԻԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ. — ՅՈՒՆԻՍ

ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԲԱՐԻՈՔ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

(Տես էրես 129)

Վերստին տեսարան:

Քիչ ատենէն աշնան հետ մէկտեղ դպրոցաց սովորական հանգստեան միջոցն ալ եկաւ. Հենրիկ ու Մորից լաւ վկայութիւն ստացած և ուսուցչապետէն ընդունած նամակով մը տուն դարձան Ալպեան լեռանց մէջ. նոյն նամակը լիաբերան կը նկարագրէր տղոց անխոնջ ջանքը, բարի կենցաղը, և կանոնապահութիւնը: Կրնաք մտածել թէ այն ինչ ուրախութիւն էր հօր մը սրտին, որ յետ այնչափ անոնց կարօտը քաշելու՝ արդ գիրկընդխառն կը համբուրէր. էրհարտ ծառայն ալ իր զաւկաց պէս վրանին գուրգուրալով բազկացը մէջ կը սեղմէր զանոնք: Այնուհետև ամեն օր հանդէս կար տանը մէջ. գեղեցիկ լճին երեսը նորէն կը շէնար մակոյկներով. երկու եղբարք միատեղ ծանօթ լեռները կ'երթային ճեմելու, և մօրերնուն գերեզմանը՝ ինչպէս առաջ իրենց ամենօրեայ այցելութեան տեղն էր: Բայց այս ամենը ընելու ատեն՝ չէին

մոռնար եկող տարին սորվելու ուսմանց կանխաւ պատրաստութիւն տեսնալու, որպէս զի յանկարծ չափազանց դժուարաց պարագայով չթերանան իրենց պարտաւորութենէն: Յետոյ երբ օգերը սկսան աւրուիլ, և կապոյտ երկինքը ձմերային գորշ ամպերէ պատելով լեռանց դադաթունքը ձիւնով ծածկուեցան, փութաջան տղայքն ուսումնին շարունակելու համար նորէն քաղաք դարձան, յետ հօրերնուն քաջալերական խրատն առնելու և մնաք բարոյն ըսելու: Այսպէսով կ'անցնէին տարիներ, ինչուան որ տղայք մէյմէկ չափաւոր պատանիներ դարձան, և քիչ ատենուան մէջ ուսման առաջին ընթացքն ալ աւարտելով պատուաւոր աստիճանի վկայականով վարձատրուած՝ տուն դարձան:

Հիմա կը մնար դեռ այս քաջ ուսումնական եղբարց այն երկրորդ ընթացքին մէջ մաննել որ այնչափ անգամ առիթ եղած է շատ պատանեաց վաղահաս ապականութեանն ու կորստեան,

որ է համալսարանէն դուրս ելլալէն ետքը՝ անոնց վրայ սովորաբար տեսնուած գէշ կենցաղավարութիւնը։ Այս գիտնալով իշխանը, իր տղայքն համալսարան ճամբելէն առաջ՝ հետեւեալ յորդորակս տուաւ անոնց։ « Սիրելիք, ըսաւ, ձեր մինչև հիմա ցուցած բարեկիրթ գնացքը՝ իմ յուսալէս ալ վեր էր. և այսպիսի յառաջագէժ զաւկըներ ունենալուս շատ գոհ և ուրախ եմ։ Բայց արդ ձեր առջևը ուրիշ բոլորովին նոր աշխարհ մը կը բացուի, որուն թերեւ հազիւ մոլթ գաղափարը ունիք։ Իսկոյն հասարակ քաղքէ մը մայրաքաղաք պիտի երթաք, որոյ յատակը խիստ լայրւածուն է ու շատ մարդիկ ախտերնէն թմրած անոր վրայ չընկնելով կը կործանին. սակայն կը մաղթեմ որ այդպիսի վտանգ չպատահի ձեզի։ Զանազէք միշտ ներող և անյիշատիկ ըլլալու. սրտերնիդ ձեր բարեկամին միայն բացէք, եթէ բախտաւոր ըլլաք ճշմարիտ բարեկամ մը գտնալու։ Պահեցէք պատիւնիդ. բայց լոկ ձեր պատուոյն համար ալ վրէժ մի խնդրէք։ Վերջապէս, զԱստուած աչքերնուդ դիմացը միշտ ունեցէք. որպէս զի և ես մահուանս ժամանակ հանգիստ սրտով կարենամ զձեզ օրհնել »։ Երկու եղբարք հօրերնուն ձեռքը բռնելով խոստացան իրենց լաւ գնացքն ու պատիւը հաստատ պահել։ Եւ նոյն միջոցին կառքը իրենց կարասեօքը բեռնաւորած ըլլալով՝ նստան մէջը ու գնացին խաղաղութեամբ։

Յերաւի իշխանին որդիքը տուած խոստմունքնին սուտ չհանեցին. վասն զի ինչ գնացքով որ առաջ գեղի դպրատան մէջ և յետոյ մարզարանին մէջ կեցեր էին, նոյնպէս ալ արդ համալսարանին մէջ կը կենցաղավարէին, ամենուն բարի օրինակ ըլլալով. եռանդեամբ և ջանիւ միշտ ուսմանց կը պարագլէին, և եթէ պէտք ըլլար զբօսանաց երթալ, մէկը առանց միւսոյն ընկերութեանը չէր երթար։ Ամեն ճշմարիտ ուսանող կը մեծարէր զանոնք, բացի կեր ու խում սիրող դատարկապորտներէ, որ ցորեկը մրցարանի մէջ, գիշե-

րուան մեծ մասն ալ պանդոկաց ու գինետանց մէջ կ'անցընէին, և որոնք պակասամիտ համարելով այս երկուքն, կ'ըսէին, թէ պէտք է արթնցընենք զանոնք իրենց թանձր թմբուլութենէն՝ ցուցնելով որ մեզմէ քաջութիւնն բոլորովին զուր բան է. և եթէ ուղենանք կարելի է օր մը զիրենք կռուի ալ ձգենք։ Այսպէս ահա ծածուկ որոգայթ մը կը լարուէր երկու եղբարց գէժ. որ երկայնատեն սպառնալով օր մըն ալ յանկարծ յայտնուեցաւ։

Երեկոյ մը երկու եղբարք ըստ սովորութեան արևուն մոնայէն ժամ մը առաջ ելան զբօսանաց երթալու քաղքին շրջագայութեան ծառատնկոց մէջ. կը խօսակցէին միատեղ իրենց խաղաղ գեղին, աղգականաց ու ճանչուորաց վրայօք. արևը վաղուց մարը մտեր էր, բայց իրենք խօսակցութեան խորը ընկղմած ըլլալով չէին իմացեր զայն. սակայն ծառատնկոյն ստուերն իմաց տուաւ թէ ահա գիշերը կը հասնի։ Իրենցմէ քիչ մը հեռի պարտիզի մը մէջ հասարակաց ճաշի պանդոկ մը կար, ուսկից համադամը քաղցր հոտերով և գունաւոր լապտերաց լոյսը սիրուն տեսարան մը ընծայելով գիշերուան՝ կարծես թէ հրաւիրել կ'ուզէին։ Այս երկուքը արդէն իսկ նօթի և ծարաւի թեւ թևի տուած հանդարտաբայլ որթերէ ձեացեալ կամարի մը տակէն անցնելով մոտան հիւրոց նստելու տեղը՝ ուր շատոնք բազմեր էին և հօն իրենք ալ քիչ մը զովացան։ Նոյն ամբօխի մէջ կային շատ համալսարանի աշակերտք, որոնք աղաղակնին ձգած անդադար գինինները պարպելով կը զուարճանային. բայց այս երկուքը չունենալով անոնց մէջ մասնաւոր ծանօթ մէկը՝ նրստան քիչ մը հեռի անկիւն մը բոլորած և սեղանի մը առջև։

Այն կանչուրուտող ուսանողաց մէկը՝ երկու եղբարքը տեսածին պէս՝ ըսաւ իր սեղանակից ընկերացը. « Ահա ինքնակոչ հոս եկեր են անոնք ալ. այն տմարդի աղուեսուց իմ պարտքս ըլլայ օր մը քիչ մըն ալ աղէկ մարդավարու-

թիւն սորվեցընել »: Յետ այս խօսքը զուրցելու, յորդորելով համոզեց իր ընկերքը՝ որ այս երկուքը ծաղրելու համար աղուեսուէն երգը եղանակեն այնպիսի շարժուածքով՝ որ անոնց իրենց միտքը իմացընեն:

Հենրիկ ու Մորից 'ի սկզբան այս անճոռնի երգը լսելով անփոյթ կեցեր էին՝ անոնց գինովութեան ցոյց համարելով զայն: Բայց երբ Հենրիկոս պատահամաբ ետեւնայեցաւ, իսկոյն աչքին զարկաւ անոնց ըրած միմասական այլանդակ կերպերը և ծաղրածութեան ձևերը՝ որոնցմով զիրենք կը նախատէին. և այս բանիս վրայ սաստիկ այլայլած դարձաւ եղբօրը ըսաւ.

— Այո՛, շատ անպատկառ բան է ասոնց ըրածը.

— Ես ալ դեռ հիմա հասկըցայ, պատասխանեց Մորից, և կարծեմ թէ լաւ է ասկից հեռանալը:

— Այդպէս է, եղբայր:

Երբ երթալու կը պատրաստուէին, յանկարծ երկու ուսանողք ալ ներս մտան, որոնք արդէն ծանօթ էին ամենուն, կալուածատէր իշխանին որդիքն՝ Ալպերտ ու Օպարն ըլլալով. ասոնց ետեւէն իբր քառասնամեայ մէկը կուգար, որ գալուածքէն կը յայտնէր թէ տղայոց վարպետն էր և իրենց ալ ատենօք վարժապետութիւն ըրած էր: Իշխանիս տղայքը նորաձև զգեստներով պճնած մէյմէկ համալսարանի փառամուղ դիւցազն դարձեր էին. ոտքերնին երկայն փողերով փայլուն կօշիկներ կար՝ որոնց եզերքէն մէկմէկ արծաթի ծուպեր կախուած էին, նեղ ու մարմնոյ կպած եղջերուի կաշիէ վարտիքներ, ուսերնուն վրայ և թևերնուն ծայրը շապիկնին ձեան պէս սպիտակ, վզերնին հոլանի, և երկայնածիգ մազեր արծակ կը ծածանէին 'ի թիկանց, զլխարկնին զարդարուն փետրովք գէպ յաջակողմ ծռած, ձեռքերնին ալ մէյմէկ գաւազան ու ծխելու եփկայն եղէգներ: Այս կերպարանքս ունէին սոյն համալսարանի երկու աշկերտքն ալ, որոնք ներս մտնալով երբ լսեցին բարձրաձայն եր-

գուած աղուեսու նախատական երգը, հոն պալած մնացին, վրիժառու աչօք սպառնալով երգողաց, և ապա անոնցմէ մէկին՝ որ իրենց մօտ էր, հարցուցին յանդգնաբար.

— Ի՞նչ է այդ, թերեւս նորեկ տեսնալով զմեզ՝ կը պարծիք համարձակ նախատելու:

— Շատ ապրիս, այդպէս կը վայլէ խօսել, կանչեց երգողաց մէկը. արիաբար խօսքերնիդ առաջ տարէք, դուք սրտիս ուզածին պէս էք և ընկերութեան ալ յարմար, զի գեղեցիկ ու կտրիճ պատանիներ էք. մեր քովը հրամեցէք, մենք հոս շատ ուրախ զուարթ կը զբօսնունք. քաւ, զձեզ նախատել երբեք չենք ուզեր, այլ ծաղր կ'ընենք այն երկուքը՝ (մատով ցուցընելով բուրջի սեղանին դիմաց նստողները) ուրոնք ոչ ուսանողի յարմար կը հագուին և ոչ ուսանողի պէս կ'ապրին: Օպար ուրախութեամբ նայեցաւ անոնց վրայ և ծափ զարնելով գէպ 'ի անոնց վազեց, երբ անոնք խորհուրդ կ'ընէին երթալու կամ կենալու:

Տեսութիւննին շատ սրտանց էր, վասն զի երկայն ժամանակէ 'ի վեր չէին տեսած զիրար. կը պագտուէին, ձեռք կը թօթվէին ու մտերմաբար սեղանին քով կը բազմէին. վարժապետը փափաքելով այս ուրախալի տեսութեան վայրկեանը արժանապէս պատուել, խնդրեց իր իշխանազուններէն՝ որ եթէ կամենան՝ երթայ լաւ ընթերիք մը պատրաստել տայ:

— Շատ աղէկ կ'ըլլայ, կ'ըսէր Օպար իր խնդութեամբ, բայց նայէ որ պատրաստել տուածդ ախորժակիդ պատիւ ընէ:

Վարժապետը Օպարին խօսքին վրայ խնտալով՝ վազեց խոհանոցը. և քիչ ատենէն դառնալով այսպէս ըսաւ կէս մէջքով ծռած.

— Յարգելի նորահաս տեալք, ընթերիքը շատ խնամքով ապսպրեցի, և կարծեմ որ ամենափափուկ ախորժակով մարդն ալ պիտի չկարենայ թերութիւն գտնալ մէջը: Յետ խօսքը

աւարտելու՝ զինիով լեցուն գաւաթ մը ձեռքն առնելով և դէպ 'ի Հենրիկին ու Մորիցին դարձած՝ կը զարնէր անոնց դատարկ գաւաթին ըսելով. Շնորհեցէք ինծի՝ որ կարենամ իմ առաջին բարեկամութիւնս ձեզի հետ նորոգել, թող ջնջուի անցելոց դառն յիշատակը:

— Այն անցելոց յիշատակը քեզի միայն դառն է, վարժապետ, բայց մեզի բնաւ չէ, պատասխանեցին երկուքը միատեղ ըստ իրենց արդար դատմանը:

— Ի՞նչ փուճ բան է ըրածդ, Գլայն, (այս է վարժապետին անունը), ըսաւ Ալպերտ իշխանագունը. արդ պարապ տեղը կը յիշես մեր ծերերուն յիմարութեան գործերը, մեզի դեռ մինչև այսօր մութ է՝ թէ ինչո՞ւ սնոտի պատճառով մը՝ լճին վրայի փոթորկէն ետքը՝ երկու սրտակից բարեկամք իրարու հետ աւրուեցան. մենք ասոր պատճառը չիմացանք. բայց սաստիկ ցաւ եղաւ մեզի լսելով ձեր գեղի դպրոցն երթալը:

Իսկոյն Օպար Ալպերտին խօսքը կը տրելով կ'ըսէր.

— Այլանդակ մտածութիւն. առաջ ձեր հայրը շատ կը սիրէի, սակայն յետ այս դէպքը լսելուս բոլորովին պաղեցայ իրմէ, այնչափ որ ալ սիրտս չէր քաշեր զինքը տեսնալու. կը զարմանամ և կը ցաւիմ անոր վրայ. կը զարմանամ, զի լսեր եմ մեծամեծ պատերազմաց մէջ արի զօրավար հանդիսանալը. և կը ցաւիմ ալ՝ որ արդ գեղի մը մէջ բնակելով՝ իսպառ խանգարեր է, և անխոհեմ գեղի տէրտիրոջ մը ձեռքը նիւթական Կործիր դարձեր է:

Այս նախատինքը իրենց ամենասիրելի անձանց վրայ լսելով Հենրիկ ու Մորից բարկութենէ կը ճաթէին. Հենրիկ գլխարկը գլուխը դնելով, Շնորհակալ եմ, ըսաւ, ձեր ընթրեացը: Մորից ալ եղբօրը հետեւելով նոյնպէս ըրաւ. Բայց դրացի դիւցազունքն իրենց մանկութեան աշակերտակից և խաղակից ընկերքը բռնի նստեցուցին ըսելով.

— Ինչո՞ւ կը փութաք, երբ հազիւ քիչ մը սկսանք ուրախանալ ահաւասիկ կը թողուք զմեզ. այս առաջին ան-

գամն է՝ որ յետ այնչափ տարւոյ կը տեսնուինք վերստին:

— Սիրելիք, պատասխանեց Հենրիկոս, թէ ինծի և թէ եղբօրս մեծ խընտում եղաւ այսպէս յանկարծ զձեզ տեսնալիս. բայց այն խօսքերը՝ զոր մեր յարգոյ անձանց դէմ զուրցեցիք, անկարելի է անտարբեր լսել զանոնք, ուստի առաւել կ'ընտրենք հիմա երթալ՝ քան թէ այս տեսութեան գեղեցիկ վայրկեանը անվայել խօսակցութեամբ արատաւորել. և անշուշտ մեր մէջ տարածայնութիւն պիտի ծագի եթէ նոյնպէս շարունակէք:

— Գիտնաք, ըսաւ Օպար, որ ոչ իմ և ոչ իսկ եղբօրս մտքէն կ'անցնէր՝ թէ այս մտերմական զրոյցքնիս պիտի վերաւորեն ձեր սիրտը. արդէն ձեր սերտիւ սիրելի ըլլալովը մեզի՝ պատրաստ ենք չխօսել այնպիսի բան՝ որ մեծ վիշտ առթէ ձեզի:

Օպարին այս սրտացուցիչ անկեղծ խօսքերը փոքր մի քաջալերեցին երկու եղբարքը. սակայն ասոնք հաստատուն որոշեցին այս թեթեամիտ ընկերաց վրիպակ կարծիքը երեսնին տալու:

Նոյն միջոցին քիչ մը առաջ այս երկուքը ծաղր ընող ուսանողք՝ անոնց մօտ երկայն սեղանի մը առջև շարուած կը դիտէին զգուշութեամբ այս բարեկամաց իրարու հետ ըրած տեսութիւնը, և կը սկսէին մէկմէկու ականջէն փսփսալ. ետքը ասոնցմէ մէկը մօտենալով բոլորածէ սեղանին քով նստող հարուստ իշխանին տղոցը՝ ըսաւ.

— Պարոնայք, մենք զձեզ առաջ չիհրաւիրեցինք. եթէ չէիք կամենար մեր ընկերութեանը մասնակցիլ, քաղաքավարութիւնը կը պահանջէր՝ որ մեր հրաւերքին շնորհակալ ըլլայիք. իբրեւ հին ուսանող ինծի պարտք կը սեպեմ այս անկարգութեանս համար յանդիմանել զձեզ, և կը յուսամ որ այսուհետեւ փոյթ պիտի տանիք այս կարգը պահելու:

Այս լսելով Օպարը բարկութենէն նստած տեղէն վեր ցատկեց, և անմիջապէս անոր մօտենալով՝ որ ինքզինքը ուսանողաց գլուխ կ'անուանէր, ըսաւ.

Ամեն մարդ ազատ է հասարակաց պանդոկի մէջ ուր հաճի հոն նստելու :

Գրգռիչը զարմանալով անոր խօսելու կերպին և շարժումացը վրայ, մէկէն մենամարտութեան կը կանչէր զանիկայ, և յետոյ կը հարցընէր թէ ինչ զէնքով դան :

— Ինծի ամեն զէնք մէկ է, ըսաւ Օսրար, գիտեմ հրացան նետել, խթել և սուր շողացընել. և շատ կ'ուրախանամ եթէ զուրցես ուրչափ հեռաւորութեամբ իրարմէ պիտի կայնինք :

Օսրար իր ազդու քաջասրտութեամբ բը մեծ պատկառանք ձգեց միւս ուսանողաց վրայ, և բոլորին ալ փափաքը վառեց իրենց ասպարէզ ելլալը տեսնալու : Նոյն ատեն վարժապետն ալ փոխանակ Օսրարը հանդարտեցնելու՝ աւելի զրգիւ կու տար անոր այսպէս խրախուսելով. Գեղ տեսնեմ, լաւ մը ջախջախես թշնամոյդ գլուխը, քիչ մ'առաջ ցուցած կտրիճ կերպդ շատ զարմացուց զիս. այդպէս աներկիւղ պէտք է ըլլայ մարդ իր կենացը մէջ. վատասիրտ երիտասարդն արեւ տեսնալու արժանի չէ :

Ինչպէս մարդուս համբերութեանն ալ չափ մը կայ, և դառան անմեղութիւն ունեցողն ալ կը կորուսանէ զայն երբեմն, այսպէս հոս ալ Հենրիկինը հատնելով զուրցեց վարժապետին :

— Բարեկամ, չես գիտեր թէ ինչ անվայել բան ըրիր. փոխանակ աշակերտդ խրատելով մեղմացնելու՝ դեռ կը յորդորես ալ որ կռուի ելլայ. այդպէս շուտ մոռցար լծին վրայի փոթորիկը և հոն ցուցած երկչոտութիւնդ. արդ ինչով կը հաւաստես՝ որ վատ և երկչոտ երիտասարդ մը արեւուն լոյսը տեսնալու արժանի չէ. այս յիշաւի հակասութիւն է :

Վարժապետը արդէն ծաղր ըլլալու վարժած՝ այս խօսքերուս փոյթ չտանելով կը ծիծաղէր, « Շատ լաւ ծրծեր ես գեղի դպրոցին ամբողջ հոգին » ըսելով : Երբ Հենրիկ պատասխանել կ'ուզէր, անդիէն ուսանող մը քանի մը

քայլ յառաջելով դէպ 'ի անոր կը պռնար :

— Հիմա, ինչպէս որ մեզի կ'երևայ, այլ հատուցում ընել չիմասր, բայց եթէ լաւ մը ծեծել զձեզ՝ որ սորվիք թէ ինչ ըսել է զուրիշը նախատել :

— Քաւ, ես ոչ մէկը չեմ նախատած, ըսաւ Հենրիկ հանդարտօրէն. բայց դուք եթէ նորէն շարունակէք ձեր ծաղրածութիւնը, կը ստիպէք զմեզ համալսարանի առաջնորդին մանրամասն զեկուցանել եղածը՝ առանց փոյթ տանելու չար հետևանաց :

— Դա, նայեցէք, առաջնորդով մեզի կը սպառնայ. դա արդեօք ուսանող է, և գիտէ ուսանողի պատիւը պահել :

Սոյն միջոցիս բոլոր ուսումնականքը իրար անցած մեծ խռովութիւն կը յարուցանէին, և այն ինչ անոնց դէմ եղած ատելութիւննին յիշելով՝ ահա կը թափէին զայն երկու անմեղ եղբարց վրայ դաւաղանի հարուածներով. որոնք անոնց մոլեգնութեանը չիկարենալով դիմակալել՝ կը ստիպուէին հալածական պանդոկի պարտիզին դռնէն դուրս մըղուիլ : Հարուածոց անընդհատութիւնը Հենրիկին բարկութիւնը շարժելով քաշեց ինքն ալ ձողաձև փայտ մը պարտիզին ցանկէն և սկըսաւ ինքզինքը պաշտպանել այնպիսի քաջութեամբ՝ որ վայրկենի մը մէջ բոլոր վրան յարձակողքը ցիրուցան եղան :

Կռուոյս ականատես քաղաքացի մը այլոց հետ պարտիզէն դուրս գալու ատեն կ'ըսէր. « Յիրաւի զարմանքս կը շարժի, թէ ինչպէս առանց ամաչելու այդչափ բազմութիւն սակաւաթիւ անձանց դէմ յաղթական կը ջանան հանդիսանալ » . և տեսնալով Հենրիկոսը՝ բարձրաձայն կանչեց. « Այդ ինչ է, գլխէդ հեղեղի պէս արիւն կը հոսէ » . յետոյ ցաւակցաբար անոր ձեռքէն բռնելով՝ աղբեր մը քով կը տանէր՝ որ վէրբը լուանայ : Հենրիկոս հանդարտ կեցած շնորհակալ կ'ըլլար քաղաքացոյն՝ որ իր գլուխը կը լուար ու կը կապէր. և երբ կը յորդորէին զինքը՝ որ երթայ գանգատի համալսարանի առաջ

նորդին, նա, ջեմ ուղեր, կ'ըսէր, ա-
նոնց փնասը, զի այնպէս արբած էին՝
որ գուցէ չեն գիտեր ըրածնին:

Իրենց այն գեղեցիկ մանկութեան
ատեն ծանօթացած բարեկամք՝ որ յան-
կարծ հասարակաց խնջոյից պարտիզի
մը մէջ պատահեցան իրարու, այսպի-
սի անհանգիստ երեկոյ մը անցուցին
նոյն օրը: Բայց վարժապետին համար
ամենէն ցաւալին այն էր՝ որ իր պա-
տրաստել տուած ընթերիքը բանի մը չը-
ծառայեց. և Օսթար՝ որ դրամի մեծ
յարգ կու տար, փոխանակ կերակրոց
փոքրիկ ծախքը վճարելու՝ որպէս զի
պանդոկապետին կորուստ չըլլայ, ա-
նոնց զինք առատապէս վճարեց:

Կը շարունակուի:

ՊԻՐՍ ՆԷՄՐՈՒԹ

ՆԽՈՒԷԻ ԵՕԹՆ ՄՈՒՈՐԱԿԱՑ ՏԱՃԱՐԸ

Այն զարմանալի աւերակաց կոյտը՝
որ Պիրս Նեմրոսը կը կոչուի Արաբա-
ցոց լեզուով (որ Պալատ Ներքովից կը
նշանակէ), հին Բաբելոնի աւերակնե-
րէն շատ հեռու չէ. և թերևս իսկ իր
պարսպաց մէջ կը պարունակուէր եր-
բեմն: Հիլլա քաղաքը՝ որուն բնակիչքը
8 կամ 9000 են, Եփրատայ ձախ կողմը
կ'իյնայ. և Պիրս անգղիական վեց մըղո-
նով անկէ հեռու է գէպ 'ի հարաւային-
արևմուտք:

Այս շէնքին սկիզբը և նպատակը
մինչև 1855 խորին մթութեան մէջ ըն-
կեր էր, և մինչև այն ատենը զանազան
կարծիքներ կային այս քարակոյտ հով-
տիս վրայ: Հեղինակաց մեծագոյն մա-
սը՝ քրիստոնեայ ըլլայ, հրեայ և կամ
մահմետական, զաօրկայ Բաբելոնի աշ-
տարակին հետ նոյն կը համարին: Հռո-
չակաւոր Բենիամին Դուտելա կը գրէ
որ այն ցրուեալ ժողովրդեան շինած աշ-
տարակը Հիլլայէն չորս մղոն հեռու է:
Ասիկայ աշ-ա-կոշը ըսուած նիւթէ մը
շինուած է, զոր մինչև հիմայ կը գոր-
ծածեն Արաբացիք: Խարխիսը երկու

մղոն շրջապատ ունի և մէկ շրջանակա-
ւոր սանդուղ մը, որ մինչև դադաթը
կը տանի: Ուսկից կը տեսնուին մինչև
քսան մղոն հեռաւորութեամբ շրջակայ
երկիրներ: Այն հռչակաւոր կրակը՝ որ
իրեն շատ փնաս հասուց, զինքը երկու
բաժնած է:

Այս աւերակաց վրայ մեղի առաջին
լոյս տուողը Լէյարտ եղաւ, որ իր Խու-
զարկութիւն Նինուէի և Բաբելոնի ը-
սուած գրոցը մէջ այսպէս կը խօսի.
« Կումպաքի յիշատակարանաց մէջ քա-
նի մը խորհրդածութիւններ կարդացի
արեգակնային ժամացուցին վրայօք, զոր
Սուրբ Գիբըն ալ կը յիշատակէ Բ. Թա-
զաւորութեանց մէջ, նոյնպէս և Եսայի
38.8. հեղինակս կը համարի որ ասիկայ
Թիկլաթ-Փիլեսէր-Առ-Ասուր անունով
մէկէն ընծայուած ըլլայ, և այնպէս կը
նկարագրէ, որ շատ նման է անոր՝ զոր
ես Միջագետաց Պիրս Նեմրութի աւե-
րակաց վրայ տեսայ, այսինքն աստիճա-
նաւոր հովանոց մը զադաթը դաւազան
մը հաստատած, որուն շուքը ժամը կ'ի-
մացընէր »:

Ուստի Լէյարտ կը հարցընէ, թէ այս
բաներս արդեօք չէ՞ն ցուցնեն որ այն
չէ՞քը աստղաբաշխական քննութեանց
համար եղած ըլլայ:

Հարցմանս պատասխանը պատմու-
թեամբ մը մեկնեմ, ուր պիտի տես-
նանք թէ Պիրս Նեմրութ ուրիշ բան
չէր՝ բայց եթէ աստղաբաշխութեան
տաճար մը: Կ'ըսեն որ հազարաւոր քա-
րանց վրայ Նաբուգոդոնոսորի անունը
գրուած կայ եղեր. անշուշտ այս ինք-
նակալը շէնքին հետ վերաբերութիւն
մը ունեցեր է:

Այս աւերակաց վրայ ամենեւին տե-
ղեկութիւն չկար, մինչև որ հռչակաւորն
Ռաուլինսըն, անգղիացի հիւպատոն 'ի
Պաղտատ, որ շատ հմուտ էր ասորի և
քաղդէացի աւանդութեանց, վերցուց
այն քողը՝ որ անթափանցելի մնացեր
էր շատ տարիներէ 'ի վեր:

Ասիկայ շատ մը գործաւորներու ա-
պրսպրեց, որ փորեն գետինը, մինչև որ
պատի մը կամ հովանոցի մը հասնին,